

Abstract. Some aspects of historical development of decorative and applied art are considered, theoretical analysis of researches on the historical development of decorative and applied creativity of Rivne region has been carried out; the pedagogical significance of decorative and applied art for the system of artistic education has been determined. The main attention is paid to such types of folk art of the region as weaving, embroidery, ceramics. It was analyzed that on the basis of the weaving of the arts of the population, the region provided itself with clothes, household items, and the basic knowledge of Polissia weavers was passed from generation to generation. The main weaving centers of Rivne Polissia has been identified. The value of fly fishing in the life of Rivnevites has been found, namely: the importance of folk embroidery for the inhabitants of the region and its most common ornamental motifs; features of embroidery of through-rhombic compositions made in the technique of «cutting»; the tradition of decoration of ceramic products of masters of Rivne region in the technique of “rolling”. It has been investigated that each type of traditional folk art is distinguished among other ones artistic-expressive means, established forms of the product, ornamental motives, technological approaches.

Keywords: decorative applied art, folk decorative art, institutions of artistic education, art of Rivne Polissia, weaving, embroidery, ceramics, habitats of the population, technique of rituals, plant and geometric ornaments, engobes painting.

Стаття надійшла до редакції 25.10.2017

Т. В. Абрамович

КРИТЕРІЙ ТА ПОКАЗНИКИ СФОРМОВАНOSTI ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Анотація. У статті окреслено особливості упровадження європейських стандартів у систему освіти України та проблеми розвитку професійної компетентності педагогів. Представлено теоретично обґрунтовані критерії та їх показники, що є визначальними у формуванні професійної компетентності соціального педагога. Особливу увагу зосереджено на наявності у соціального педагога позитивної мотивації, фахових знань, розвинених комунікативних навичок, уміння проектувати соціально-педагогічний супровід навчального процесу та прогнозувати результати діяльності.

Ключові слова: критерії, показники, соціальний педагог, професійна компетентність.

На сучасному етапі входження України до європейського простору, переходу до багаторівневої системи освіти цілком закономірною є вимога суспільства щодо високого рівня професіоналізму фахівців, їх конкурентоздатності на національному, європейському та світовому

ринках праці [1]. Стратегія модернізації освіти в умовах упровадження Концепції Нової української школи передбачає реалізацію компетентнісного підходу. Нові освітні стандарти ґрунтуються на «Рекомендація Європейського Парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя» (18.12.2006), однак не обмежуватимуться ними [7].

Ключові компетентності – це компетентності, яких кожен потребує для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування, адже саме від них залежить особиста реалізація та життєвий успіх людини впродовж усього життя [там же].

Дослідженню проблеми оновлення змісту та структури освіти на принципах професіоналізму присвячено праці відомих українських учених, науковців-дослідників, педагогів, психологів: І. Беха, В. Бондаря, Л. Ващенко, С. Гончаренко, М. Гриньової, Г. Єльнікової, А. Зубка, І. Зязюна, В. Кременя, Н. Клокар, В. Маслова, О. Пометун, В. Яковця. Вимоги до проблеми також висвітлено в державних законодавчих документах у галузі освіти – Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті (2002), Концепції «Нова українська школа» (2016), Законі України «Про освіту» (2017).

У представлених документах і наукових працях вищезначених авторів зауважується, що професійна компетентність педагогів є нині не лише об'єктивною умовою виконання фахівцем своїх функціональних обов'язків, а й необхідною складовою соціально-педагогічних перетворень на регіональному та державному рівнях.

У структурі ключових компетентностей, передбачених Концепцією Нової української школи, чільне місце відведено соціальній компетентності школярів як готовності та здатності до соціальної взаємодії у різних життєвих галузях. Тому в контексті змін виникає потреба у визначенні критеріїв розвитку професійної компетентності соціальних педагогів як провідних фахівців із формування соціально компетентних учнів.

Мета нашої статті – теоретично обґрунтувати критерії та їх показники, що є визначальними у формуванні професійної компетентності соціального педагога.

Під терміном «критерій» ми розуміємо показник, на основі якого здійснюється оцінка будь-чого, наприклад, певного явища, класифікації, ознаки, а також властивість досліджуваного об'єкта, що дає можливість робити висновки стосовно його стану, розвитку та рівнів функціонування [3]. Під критеріями професійної компетентності соціального педагога ми розуміємо суттєві ознаки, які свідчать про досягнення ним певного рівня сформованості професійної компетентності.

Охарактеризуємо змістове наповнення усіх визначених нами критеріїв.

Для визначення рівня сформованості професійної компетентності

соціального педагога неабияку роль відіграє **мотиваційно-ціннісний критерій**, який охоплює мотиви, що спонукають до усвідомленого виконання професійної діяльності [6], психічні мотиви, які визначають поведінку людини в цілому [9], а також те, що спонукає її займатися фаховою діяльністю [5]. Система мотивів характеризує усвідомлене прагнення до діяльності, тобто це сукупність усіх психічних спонукань, які визначають поведінку людини в цілому.

Так, М. Ярошевський [10] рекомендує виділяти зовнішню та внутрішню сторони мотивації. П. Лушин [4] у свою чергу зазначає: «Якщо у професійній діяльності домінує зовнішня мотивація, то менше простору залишається для мотивації внутрішньої». Зважаючи на вищевказане, у соціального педагога має переважати внутрішня мотивація, адже він залучений до самостійного пошуку, прийняття рішень та контролю. Оскільки соціальний педагог є компетентним фахівцем у наданні педагогічної та психологічної допомоги, у здійсненні соціально-перетвореної діяльності з учасниками навчально-виховного процесу, то мотиваційно-ціннісний критерій професійної компетентності у нього міститиме суспільну відповідальність за професійну діяльність та вибір засобів для досягнення професійних завдань і поставленої мети.

Наступний критерій, який, на нашу думку, є надзвичайно вагомим у професійній компетентності соціального педагога, – **когнітивно-інформаційний**. Знання – це сприйнята та опрацьована свідомістю людини, збережена та відтворена у потрібний момент інформація, що застосовується для вирішення питань теоретичного чи практичного характеру. Відповідно до теорії когнітивності Дж. Келлі [2], кожна особистість створює власну систему «персональних конструктів», через призму яких вона оцінює навколишній світ, інших людей і саму себе. Поведінка людини детермінована її знаннями, тобто її поінформованістю. Інформація, сприйнята людиною, трансформована у свідомості, збережена у пам'яті та відтворена у потрібний момент для вирішення завдань теоретичного чи практичного спрямування, і є знаннями. Опираючись на наявні знання, людина оцінює зовнішні події у суспільстві, знаходить індивідуальний підхід до інших людей, а також усвідомлює власні потреби, вміє гнучко реагувати на ситуації зовнішнього середовища, бути лабільною у використанні засобів для досягнення мети та сприйняття зовнішньої інформації. Отже, когнітивно-інформаційний критерій об'єднує професійні знання соціального педагога, його поведінку, прагнення до отримання нової інформації та форматування її у контексті суспільно-політичних подій.

Соціально-комунікативний критерій професійної компетентності забезпечує взаємодію соціального педагога з іншими членами суспільства, соціальними мікрогрупами, громадськими організаціями. Соціальна компетентність – це вміння людини досягати результативності у груповій взаємодії на основі застосування комунікативних стратегій і тактик (І. Горелов, Б. Жиганов, Н. Калініна, Дж. Равен та ін.). Соціальна

компетентність базується на ціннісно-диспозиційній основі, в центрі якої – відповідальність як перед суспільством, так і перед самим собою за власну самореалізацію (О. Асмолов, О. Пометун, Ю. Резнік, Л. Сохань та ін.).

Соціально-комунікативний критерій включає розуміння обсягу соціальних зв'язків, свого місця у їх системі, розвиненість соціального мислення, емоційно-почуттєве ставлення до соціального буття, здатність втілювати визначені сценарії соціальної взаємодії та комунікативні здібності в реальну життєдіяльність, встановлювати і підтримувати контакти з іншими людьми, без чого стає неможливою реалізація соціальних ролей і соціальних цінностей у реальній життєдіяльності особистості. Для ефективної комунікації характерним є досягнення взаєморозуміння партнерів, краще розуміння ситуації і предмета спілкування; гнучке мислення, а як наслідок – наявність спілкування як виду соціальної творчості; культура самоналаштування до спілкування і психоемоційної регуляції власного стану; культура сприйняття комунікативних дій клієнта та вираження емоційно-оцінних суджень у спілкуванні.

Складником соціально-комунікативного критерію є соціальний інтелект, який полягає в адекватності та точності у сприйнятті й пізнанні інших людей, здатності до моделювання їх психологічних особливостей на основі зовнішніх ознак, прогнозування їх поведінки, здатність приймати роль іншого, у потрібному напрямі спрямовувати взаємодію, впливати на поведінку інших людей [8]. В основу комунікативної компетентності покладено широкий спектр загальнолюдських цінностей, як-от гуманізм, доброта, здатність до співпереживання тощо. Це ще раз підтверджує думку про комплексний характер комунікативної компетентності, яка включає особистісні, пізнавальні, емоційні та поведінкові характеристики. При цьому ідеальний варіант взаємин може бути за умови рівноправних суб'єкт-суб'єктних стосунків партнерів у спілкуванні. Проте необхідно розмежовувати такі якості, як контактність і комунікабельність соціального педагога, який легко вступає в контакт із людьми, але при цьому може викликати у співрозмовників емоційно негативний тон спілкування. Такого соціального педагога можна назвати контактним, але не комунікабельним. Комунікативність завжди супроводжується емоційно-позитивним тоном спілкування.

Показниками **прогностично-рефлексивного критерію** є вміння аналізувати й адекватно оцінювати результати власної діяльності, координувати та регулювати діяльність усіх учасників навчально-виховного процесу, здійснювати самоосвіту, самовдосконалення і саморозвиток, прогнозувати результати діяльності. Базовими у прогностично-рефлексивному критерію є: проектування соціально-педагогічного супроводу навчально-виховного процесу з урахуванням об'єктивних умов, індивідуальних особливостей та мотивів учнів, педагогів, батьків на основі аналізу навколишнього середовища; прогнозування результатів власної професійної діяльності та, на основі

спостережень, посилення негативних чи позитивних сторін соціальної ситуації, що впливає на соціальну адаптацію учнів, прогнозує результативність навчально-виховного процесу з урахуванням важливих чинників, які впливають на становлення особистості учня, вихованця. Прогностично-рефлексивний критерій передбачає усвідомлення соціальним педагогом рівня професійної готовності до реалізації фахових завдань, а також усвідомлення потреби й активності у професійній самоосвіті, самовдосконаленні; здатність до рефлексії власної фахової діяльності.

Вищеперераховані критерії взаємопов'язані між собою і взаємодоповнюють один одного, обумовлюючи, таким чином, ефективність розвитку професійної компетентності соціального педагога.

До визначених критеріїв нами було виведено показники сформованості професійної компетентності соціального педагога (див. таблицю).

Таблиця

Критерії та показники сформованості професійної компетентності соціального педагога

Критерій	Показник
Мотиваційно-ціннісний	Полімотивованість; поєднання внутрішньої та зовнішньої мотивації; мотиви, які спонукають соціального педагога до конкретної діяльності; ціннісні установки; професійна стійкість; особистісні характеристики; здатність до саморозвитку
Когнітивно-інформаційний	Високий рівень розвитку пізнавальних інтересів; культура емоційної сфери; вміння здійснювати пошук інформації та аналізувати її; наявність необхідної системи знань для виконання функцій, передбачених професіограмою; комплекс умінь та навичок, що забезпечують успішне виконання поставлених завдань; вміння визначати пріоритети своєї діяльності, висувати нові ідеї та впроваджувати їх у життя
Соціально-комунікативний	Уміння продуктивно взаємодіяти поза межами навчального закладу; ефективно спілкуватися, обираючи для цього необхідний стиль залежно від ситуації; попереджати виникнення конфліктів у колективі; здатність розв'язувати конфлікти, брати активну участь у житті суспільства й колективу; конструктивно спілкуватися з іншим людьми; застосовувати ефективні моделі та технології спілкування
Прогностично-рефлексивний	Визначення цілей діяльності, прогнозування результатів; приведення діяльності у відповідність

	до особливостей навчального закладу та можливостей педагогічного колективу, прогнозування розвитку ситуації; знання сутності та логіки соціально-педагогічного процесу, закономірностей вікового та соціального розвитку дитини; вміння розв'язувати проблеми дитини через її безпосереднє включення у спеціально організовану соціально-педагогічну діяльність; критичний аналіз власної діяльності, вміння володіти собою у будь-якій ситуації, саморозвиватися та постійно створювати умови для такого саморозвитку
--	--

Керуючись представленими вище критеріями та підбравши відповідний діагностичний інструментарій, ми можемо визначити рівні розвитку професійної компетентності соціального педагога.

Таким чином, на основі аналізу психолого-педагогічних, наукових та методичних джерел нами виокремлено основні критерії професійної компетентності соціального педагога та їх сутнісні ознаки – показники, які є найбільш істотними у межах даного дослідження. Означена стаття не вичерпує всіх питань окресленої проблеми. Перспективними напрямками наших подальших наукових пошуків є виокремлення рівнів розвитку професійної компетентності та характеристика системи управління розвитком професійної компетентності соціальних педагогів в умовах неформальної освіти.

Анотація. В статті описані особливості впровадження європейських стандартів в систему освіти України та проблеми розвитку професійної компетентності педагогів. Представлені теоретично обґрунтовані критерії та їх показники, які визначають формування професійної компетентності соціального педагога. Особливу увагу приділено наявності у соціального педагога позитивної мотивації, професійних знань, розвинутих комунікативних навичок, умінь проектувати соціально-педагогічне супроводження навчального процесу та прогнозувати результати діяльності.

Ключевые слова: критерії, показники, соціальний педагог, професійна компетентність.

Annotation. The article focuses on the peculiarities of the introduction of European standards in the education system of Ukraine and the need for the development of professional competence of teachers. The issue of the need to update the content of education is highlighted in the writings of scientists and state regulatory documents. The necessity of formation of social competence of students is emphasized. The materials contain theoretically grounded criteria and their indicators, which are decisive in formation of the professional competence of the social teacher: motivational-value, cognitive-informational,

social-communicative and prognostic-reflexive. The necessity of positive motivation, professional knowledge, developed communicative skills and ability to design social-pedagogical accompaniment of educational process, to forecast the results of activity are described. The attention is paid to the possibility of further promising areas of scientific research.

Keywords: renovation of the content of education, professional competence, social teacher, criteria, indicators.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко В. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу / В. Андрущенко // Вища освіта України. – 2004. – № 1. – С. 5–9.
2. Келли Дж. Теория личности. Психология личных конструктов / Дж. Келли. – СПб. : Речь, 2000.
3. Лемак М. Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник [Текст] / уклад. : М. Лемак, В. Петрище. – Ужгород : В-во Олександрі Гаркуші, 2011. – 616 с.
4. Лушин П. Об экологичности психологического воздействия: экофасилитативная логика / П. Лушин // Практическая психология и социальная работа. – 2010. – №6.
5. Пономарев Я. Психология творчества/ Я. Пономарев. – М. : Наука, 2006. – 303 с.
6. Рубинштейн С. Основы общей психологии / С. Рубинштейн. – СПб. : Издательство «Питер», 2000. – 712 с.
7. Формула НУШ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nus.org.ua/about/formula/>.
8. Шахрай В. М. Критерії та показники визначення сформованості соціальної компетентності особистості [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/15/statti/shahray.htm.
9. Якобсон П. Эмоциональная жизнь школьника / П. Якобсон. – М. : Просвещение, 2006. – 291 с.
10. Ярошевский М. Психология в XX столетии. Теоретические проблемы развития психологической науки. – Изд 4-е, доп. – М. : Просвещение, 2004. – 447 с.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Andrushchenko V. Modernizatsiia pedahohichnoi osvity Ukrainy v konteksti Bolonskoho protsesu / V. Andrushchenko // Vyscha osvita Ukrainy. – 2004. – # 1. – S. 5–9 (in Ukrainian).
2. Kelli Dzh. Teorija lichnosti. Psihologija lichnyh konstruktov / Dzh. Kelli. – SPb. : Rech', 2000. (in Russian).

3. Lemak M. Psyholohu dlia roboty. Diahnostychni metodyky : zbirnyk [Tekst] / uklad. : M. Lemak, V. Petryshche. – Uzhhorod : V-vo Oleksandry Harkushi, 2011. – 616 s. (in Ukrainian).
4. Lushin P. Ob jekologichnosti psihologicheskogo vozdejstvija: jekofasilitativnaja logika / P. Lushin // Prakticheskaja psihologija i social'naja rabota. – 2010. – # 6. (in Russian).
5. Ponomarev Ja. Psihologija tvorcestva / Ja. Ponomarev. – M. : Nauka, 2006. – 303 s. (in Russian).
6. Rubinshtejn S. Osnovy obshhej psihologii / S. Rubinshtejn. – SPb. : Izdatel'stvo «Piter», 2000. – 712 s. (in Russian).
7. Formula NUSh [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://nus.org.ua/about/formula/>. (in Ukrainian).
8. Shakhrai V. M. Kryterii ta pokaznyky vyznachennia sformovanosti sotsialnoi kompetentnosti osobystosti [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/15/statti/shahray.htm. (in Ukrainian).
9. Jakobson P. Jemocional'naja zhizn' shkol'nika / P. Jakobson. – M. : Prosveshhenie, 2006. – 291 s. (in Russian).
10. Jaroshevskij M. Psihologija v NN stoletii. Teoreticheskie problemy razvitija psihologicheskoy nauki. Izd 4-e, dop. – M. : Prosveshhenie, 2004. – 447 s. (in Russian).

Стаття надійшла до редакції 26.10.2017

Л. М. Баліка

ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ РОБОТИ ШКІЛЬНИХ БІБЛІОТЕК ЩОДО РОЗВИТКУ В УЧНІВ ІНТЕРЕСУ ДО ЧИТАННЯ

Анотація. У статті розкрито педагогічні основи роботи шкільних бібліотек щодо розвитку інтересу до читання. Акцентовано увагу на тому, що педагогічна діяльність притаманна будь-якій бібліотеці, особливо шкільній, і реалізується у її освітній, виховній та розвивальній функціях. Проаналізовано вікові етапи читацького розвитку. Зазначено, що у дітей, відповідно до особливостей їх психофізіологічного розвитку дітей, спочатку виникає інтерес до читання, а згодом формується певний читацький інтерес; розкрито етапи формування інтересу: цікавість, зацікавленість, допитливість, пізнавальний інтерес, теоретичний інтерес. Доведено, що у роботі шкільної бібліотеки усі ці етапи змінюються, взаємопроникають, пов'язуються між собою.

Ключові слова: шкільна бібліотека, інтерес до читання, читацький інтерес, вікові етапи читацького розвитку, етапи формування інтересу.

Постановка проблеми. Шкільні бібліотеки як частина освітнього